

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ ” СВ. СВ КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

Владислав Иванов
Магистър

по „История и теория на Държавното управление”

Българското общество се оказва неподготвено за нахлуващите с шеметна скорост отвън процеси. А българското училище бавно се адаптира, за да отговори на нуждите и потребностите на времето и новия тип ценностна система на младия човек формираща се в новите условия. Усилия и желание от страна на образователното министерство има, но българското училище се нуждае от бързи, ефективни и адекватни реформи.

Настъпващата промяна налага и обективен анализ на ролята и мястото и на българското хуманитарно образование: Редно е да разгледаме на първо място – **А. действащата нормативна база – ДОО** за учебно съдържание от 2000г. адекватна ли е на изменящите се условия и европейски изисквания? А действащите в настоящата учебна практика учебници и учебна литература?

Учебниците и учебното съдържание се различават съществено от образците в Европа. Точно в тази област българското училищно образование изостава много от успешния опит на страните от ЕС. В повечето европейски страни учебното съдържание е по-малко по обем, акцентът се поставя върху възпитателните внушения, а не върху количеството факти. *По-краткият урочен текст е съчетан с много допълнителни текстове за самостоятелна работа, с много повече и по-силно въздействащ нагледен материал.* Акцентирано е върху интердисциплинарните знания, върху извънкласната работа и върху използването на съвременни технически средства. Понятиятният апарат е олекотен, съобразен е с възрастовите възможности и особености на учениците. В това отношение е разминаването в образователния процес и трябва да се търси сближение между България и Европа. В момента в българското училище се подобри МТБ, навлезе с шеметна скорост компютъризацията и използването широко на ИКТ в учебния процес. Но дотук: учебниците, учебния материал, понятиятният апарат все още не е съобразен с европейската практика и новите условия. Основно се разчита на творчеството и креативността на българския учител.

Разминаването в целите поставени в ДОО за учебно съдържание с реалните резултати на учениците са налице. Не покриване на стандартите и при направените замервания на национално ниво от ВО и най-вече на ДЗИ. На първо място в стандартите е заложено ориентацията към *разбиране и осмисляне и самостоятелно критично мислене и творческа активност.* Но академичният характер на съдържанието и липсата на интегралност в учебниците особено в гимназиалния етап води до късане на връзката между норматива и неговата практическа реализация. Учебниците ни са обемни и академични, претоварени с излишна информация, която никой не чете. Това води до затруднение при

използването на интерактивния подход в учебния процес. И прибягване до услугите на Интернет пространството.

Глобализацията и неразривната ѝ връзка с информационните и комуникационни технологии оказват сериозно въздействие върху мотивацията за учене и върху поведенческите модели на учениците.

Нашето съвремие се характеризира с изобилие на информация. Достъпът до електронното информационно пространство е лесен и затова учениците разчитат основно на него. И много рядко информацията се подлага на преработка, анализ, творческо и критично мислене. А това са едни от базисните умения за бъдещата професионална реализация на младия човек.

Сериозен недостатък, освен безспорните предимства на информационните технологии, е тяхното отражение върху грамотността на учениците, правописната система и съответно подмяната на книгата и учебникът с необятните възможности на Интернет пространството. Интересът сред младите хора към четенето на книги се срива. Сериозни книги четат едва 16% от учениците, 29% от студентите, 13% от работещите и 8% от безработните младежи у нас. Почти всеки пети млад човек изобщо не притежава книги у дома. Комуникациите се извършват основно във фейсбук, скайп т.н.

Учебната програма е още един критерии, съобразно който се разминават очаквани резултати с постигнати: несъответствието на учебните програми с учебния план - ярък показател е обучението по история и цивилизация, география и икономика за 11 клас, изобщо цялата КОО "Обществени науки и гражданско образование" и не само тя. А това са предметите, които най-много се избират от зрелостниците за втори изпитен предмет по ДЗИ, с които се кандидатства във ВУЗ. Доказателство са показаните ниски резултати на ДЗИ по география и икономика в края на изминалата учебна година. При проверката и оценката на знанията става ясно, че те са нетрайни, защото са усвоени стихийно, без разбиране и осмисляне. По-амбициозните ученици, за да улеснят подготовката си най-често се обръщат към частния учител. А другата част губи мотивация за учене и присъствие в учебния процес, насочва се навън извън училището - кафенетата, улицата и пилеене в най-разнообразни посоки.

Извод: Въпреки усилията да се използват подходящи традиционни и нови подходи при провеждане на образователната политика, към момента в България 14% от учениците отпадат от системата на средното образование.

Младежите, отпаднали от системата на образованието, нямат придобита степен на професионална квалификация и възможностите им за завръщане в системата на образованието са ограничени.

При анализа на причините, водещи до изоставянето ни от европейското съревнование е *закъснялата структурна реформа в средното образование*. Целта на обучението в училище е младият човек да придобие общообразователна подготовка и професионален опит. Но младият човек с присъщата му енергия започва да търси по-ефективни пътища за своята бъдеща реализация. Една част, поради икономически причини, изпитват остра нужда от придобиване на професионална квалификация за по-кратко време и използването ѝ за бърза реализация. Това води до фиктивно присъствие в училище с единствена цел "взимане на диплома" за завършена степен на образование. Намиране на работа, бягство и отсъствие от учебния процес. Липсата на издръжка от страна на семейството и започване на работа е често срещано явление сред гимназистите ни. Отгук идват и проблемите с непосещаемостта на учебните занятия и направените куп извинени и не извинени отсъствия.

Като основна алтернатива остава ориентирането на младите българи за реализация в **чужбина**. Продължава незатихващия процес, "износ на мозъци и млади хора". Младежите ни на възраст между 15 - 34 години са намалели с повече от 300 000 души

само за последната година. Напускат млади и образовани хора, в които държавата е инвестирала и които се адаптират по-лесно към изискванията на пазарната икономика.

Статистиката сочи, че ако днес хората на възраст 15 - 34 години са близо 2 103 259 души, през 2015 г. броят им ще бъде 1 747 648, а след още 5 години – близо 1 555 852. Постоянно живеещите лица в България са ~ 7 718 750. Населението е намаляло с ~ 1млн души.

Целевата прогноза на НСИ показва, че в периода до 2020 г. броят на младите хора ще намалява, като особено рязко това ще се отрази на възрастовите групи 15-19 и 20-24 години. Положителното е, че се променя структурата на потенциалния емигрантски поток. За 2009г. увеличението е при по-ниско образованите слоеве. Но остава тревожният факт, че всеки осми млад човек има конкретни намерения в обозримо бъдеще да емигрира. Над една четвърт от младите хора в страната определено проявяват интерес към временна трудова миграция в чужбина – основно сред средните специалисти и хората без трудова квалификация.

Друга причина, която ориентира младежите към по-рационалното, в стремежа им за реализация и социологизация, е **слаборазвитата икономика, отлагането на реформите в икономиката** и ниската производителност на труда, неефективните антикорупционни мерки, корупцията сред висшите политически нива, наличие на организирана престъпност. Икономическата криза също усилва тези тенденции.

Друга важна причина за тревожната статистика е растящата все повече психологическа независимост на младия човек, а в същото време много по-силна социална и икономическа зависимост от родителското семейство.

Б. Социалната среда – семейство и общество са фактори, които не бива да се омаловажават в заложената стратегия за развитие на младежта.

В началото на XXI век ярко се наблюдава изместване на традиционните семейни ценности като устойчивост на семейството, запазването на неговата цялост и дългогодишното му пребиваване на едно и също населено място. В стремежа си да се пригоди и оцелее в новите социални условия, този колос на българското общество във всички исторически епохи и най-вече днес в тежките условия на криза става по-динамичен. Водещи и основни ценности стават материалните и финансовите ресурси. На лице е и демографски срив. За връзката между кризата в българското семейство и демографския срив официалната статистика сочи: За периода 1990 – 2004 г. броят на жените в родилна възраст е намалял със 187 хиляди, което е основен фактор за понижаване на раждаемостта. Сред факторите, които обясняват ниското равнище на раждаемостта са и настъпилите промени в разбиранията в семейството за ценностна система и оптималния брой на децата в него.

Съвременното българско семейство в стремежа си да оцелее е подложено на физическо и нравствено изпитание. Емиграционната вълна от 820 хил. българи в чужбина за последните 15 години води дотам, че много от децата са останали или с един родител или и без двамата. За тях се грижат баби, роднини, братя и сестри, а много често ученикът е настойник на себе си. Примери имаме много. Да не говорим и за рухналите нравствени устои на българското семейство: разведени родители, изоставени деца, липса на контрол поради ангажираност за прехраната.

Резултатите - За тях медиите ни затрупват с обезпокояваща информация за все повече растящата детска и младежка престъпност, алкохолизъм, насилие в училище. **Броят на малолетните и непълнолетните извършители на противообществени прояви спрямо 2008 г. се увеличава с 3.9 на сто, като те достигат 8265** за изминалата календарна година. През 2009 г. броят на малолетните и непълнолетните, водени на отчет в ДПС за извършени престъпления, се е увеличил с 1.8 на сто спрямо 2008 г. и е достигнал до 6152 души. Статистиката отчита увеличение на броя на малолетните и непълнолетните, извършили най-тежките престъпления срещу личността - убийства

(опити и довършени) с 57.1 на сто (11 души), телесни повреди с 32 на сто (351 лица) и на изнасилвания с 28.6 на сто (18 души). Увеличение се наблюдава и при малолетните и непълнолетните извършители на грабежи с 32.9 на сто (315 души).

Обективният анализ е задължителен и тъй като времето със своя дух и ценности не подлежи на корекции, на промяна трябва да се подложим ние- дейците в образованието на всички нива. Хората в просветната област - носители на интелектуалния потенциал - преподавателят и учителят от една страна, а от друга – оторизираните институции, синдикати, от които зависи ефективното прилагане на започналата реформа в образованието - съобразена с духа на времето и неговите реалности.

В заключение могат да се направят следните изводи, с надежда в близкото бъдеще, образованието ни да придобие не само модерен европейски облик, но и да възвърне възрожденския си дух, а българинът - пословичната любов към ученето, езика, книгата. А българският учител отново да се ползва с традиционния си респект, уважение, и място в обществото, като водач и истински представител на българската интелигенция, какъвто е бил в предходните епохи.

Започналата реформа в образованието все още не е завършена за образователната степен 9 – 12 клас и до нейното реализиране ще се изгубят още няколко години, през които младите хора ще поставят пред дилема своята реализация: България или Европа. Но “подготвени ли ще бъдат - за своята реализация в ЕС”? Защото на практика се оказва, че младият човек с присъщата си мобилност изпреварва с ориентацията действията и мисленето си реформиращото се българско образование. Пред образователните институции и педагози и възникват много въпроси и то предимно свързани с ефективността на учебния процес и в двете направления: хуманитарното и професионалното образование. А, те биха били улеснени, българското училище е обезпечено с адекватни закони, правилници, учебни програми и планове, учебници.

1. Нов закон за училищно образование, който да покрие всички групи обществени фактори оказващи въздействие върху образователния и възпитателен процес - ясни и добре формулирани закони, съобразени както с европейската, така и с българската образователна традиция.

2. Нов семеен кодекс, който да обвърже с наказателна отговорност всеки родител, който не упражнява родителските си задължения.

3. Да се преразгледат учебните програми и учебни планове и съобразят с новите нужди на времето и потребностите на младите хора. В това число неразривно свързаните с тях ДОИ за УС.

4. Нови учебници и учебна литература. Които да бъдат обсъждани на национално ниво по КОО с представители на учители от цялата страна. А авторските колективи да са сформирани основно от учители с висок професионален опит.

Защото трябва да сме готови да задоволим оптимално потребностите на типа ученик – “21 век”. Който приблизително е *информиран, но не знаещ достатъчно; мобилен; индивидуалист, но силно зависим от родителското семейство, споделящ европейските ценности, в противовес на избледняващите и все по-размиващите се патриархални добродетели; с интелектуален потенциал; с достатъчно добри компютърни умения, но не на същото ниво владение на роден език и чужд език. С явно подчертан интерес към страните, където ще реализира или доразвие своите професионални умения, за сметка на отслабването на интереса му към родината и реализирането му в нея.*

Ние ги учим на едно, а извън прага на училището децата виждат точно обратното. И тогава е естествено ученикът да си каже: училището няма нищо общо с действителността.